

Ключови думи:

Азбука
Дипломация
Бунт
Боили
Вселенски събор
Епископи
Патриарх
Папа
Български църковен въпрос

Цели:

След запознаването с лекцията Вие трябва да усвоите знания за:

- ✓ *Методий и Константин – семейна среда, образование, духовни интереси, изяви;*
- ✓ *Мисиите на двамата братя;*
- ✓ *Историографските спорове за датата на създаването на Глаголицата и Кирилицата;*
- ✓ *Заслугите на светите братя за утвърждаването на старобългарската писменост и език в църковното богослужение;*
- ✓ *Делото на Кирило-Методиевите ученици – историческо значение.*

1. Опити за създаване на писмени знаци

Създаването на славянобългарската писменост е закономерен исторически факт. Тя се появява, когато на Балканите окончателно се заселили славяни и българи, създали са и са укрепили своята държава. В един период от около два века, те взаимно проникват в своите етноси, създават обща култура с елементи от едната и от другата специфика. Оформя се и своеобразен общ език с известно преобладаване на славянските езикови особености.

При случаи за отразяване на едни или други събития били ползвани в началото прабългарските руни, тъй като тази писменост съществувала отдавна. За разлика от българите, славяните нямали свои писмени знаци. При нужда в международните контакти понякога били използвани гръцки или латински букви за отразяване на съответната информация, но не винаги по този начин могли да се изразят писмено някои специфични български фонemi.

Приемането на християнството направило належащо ползването на едно общо писмо за славяни и българи, което да отразява фонетичните особености на новосъздадения старобългарски език. Изворите (“За буквите” на Черноризец Храбър) споменават опитите да се създадат писмени знаци или да се пригледят гръцката и латинската азбуки към особеностите на българския език. В периода VIII-IX в., когато били ползвани тези чужди писмена, станало ясно, че има редица специфични звуци в старобългарския език, които не могат да бъдат предадени чрез гръцките и латинските букви.

2. Методий и Константин – семейна среда, образование, духовни интереси, изяви

Създаването на старобългарската писменост се свързва с името и делото на братята Константин и Методий. Те били родом от Солун. Обикновено се казва, че баща им бил византиец, тъй като заемал висока административна служба във Византия, а майка им - славянка. Семейството имало седем деца, от които най-малък бил Константин. Методий бил роден в 815 г., а Константин-Кирил през 826 или 827 година.

В Солун и Солунско имало значително славянско присъствие и се приема, че именно в такава среда са израснали двамата братя. Ако внимателно се четат изворите (Краткото Кирилово житие), които

дават сведения за тях, може да се допусне, че бащата вероятно е българин.

Още от малък Константин проявява завидна склонност към учене. В много ранна възраст той написва първите си съчинения: “Похвала на св. Григорий” и “Соломонова молитва”.

В 843 г. той се записал да учи в Магнаурската школа, която завършил с отлични резултати. Там логотетът Теоктист му предложил да го ожени за своя кръщелница, но той отказал под предтекст, че иска да обогати ума си, т. е. да продължи да учи, за да може впоследствие да открие “прадядовската си чест и богатство”. От друг извор е известно, че прадядото е стоял отдясно на царя, без да се споменава за кой цар става дума, и че родът се изселил от бащините земи, като се установил в Солун. На базата на това и други податки се допуска, че те са от български род.

След завършването на Магнаурската школа Константин станал библиотекар при патриарха, а по-късно - монах в манастир край Босфора.

Още като студент неговите полемични способности били високо оценени и в 847 г. той провел диспут с бившия патриарх Анис (Йоан Граматик), който бил с иконоборчески убеждения.

В 851 г. Константин вече поел катедрата по философия на патриарх Фотий в Магнаура. По същото време заедно с патриарха заминал за Багдат при арабите, където отново участвал в диспут, защитавайки християнската вяра. Това е известната сарацинска мисия. След това се оттеглил в манастир, в планината Олимп, в Мала Азия. Там вече се намирал неговият брат Методий, също замонашен, който преди постъпването си в манастира “Св. Полихрон” бил военноекспедитивен управител при едно славянско племе в границите на Византия, където, както се казва в

житието му, научил славянския език и нрави.

3. Създаването на старобългарската азбука

Константин и Методий започнали заедно работа по създаване на азбуката. Обикновено се приема, че тя е създадена през 855 г. Сведения за това се черпят от съчинението на Черноризец Храбър “За буквите”, където е казано, че братята я създали в 6363 г. от сътворението на света. Тук могат да възникнат спорове, тъй като, ако се приеме византийското летоброене, според което сътворението на света е станало в 5508 г.пр.Хр., тогава годината на създаването, е 855. Ако обаче се приеме александрийското летоброене, според което сътворението на света е станало в 5500 г.пр.Хр., тогава годината на създаването на азбуката ще излезе 863. Напълно възможно е да е използвано и “Константин-Кириловото”, известно още като “Моравско-Панонското летоброене”, според което сътворението е направено в 5501 г.пр.Хр. От тази гледна точка появата на азбуката може да се отнесе към 862 г.

Знае се, че старобългарската азбука е в два варианта, *глаголица* и *кирилица*. В литературата има спорове коя от двете азбуки има първенство. Повече от 50 мнения на различни учени отдават първенството на глаголицата, която считат, че е създадена от Константин. По същество тя е една уникална, неповтаряща никоя друга азбука, докато кирилицата до известна степен повтаря гръцката.

Според пространните жития на Константин – Кирил и Методий, княз Ростислав от Великоморавия поискал от император Михаил някого, който да проповядва на “наш език” и тогава императорът възложил това на солунските братя. По този повод в житието е написано, че “Константин тутакси съставил буквите и превел книгите”. Великоморавската мисия е от 863 г., което значи, че в

периода 862-863 г. е създадената “тутакси” азбука.

Редно е да се спомене, че глаголицата в значителна степен уподобява руническите знаци на старите българи. В “Краткото Кирилово житие” е казано, че той отишъл при славяните по река Брегалница (Македония, по това време в границите на България) и им създал буквите и покръстил 54 000 души.

За този етап от дейността му споменава и т.нар. Солунска легенда от неизвестен автор, където разказът се води в първо лице от името на Константин-Кирил: “Българите ме взеха в град Равен на Брегалница и аз им създадох 32 букви, учих ги малко, а те сами много преработиха.” За този факт византийските извори нищо не споменават, вероятно това не било по вкуса им, и именно по всичко личи, че Византия побързала да отдалечи братята от този район.

4. Хазарската мисия

В 860 г. Константин и Методий били изпратени в хазарската мисия на Херсонес (полуостров. Крим), където в диспут с привържениците на юдаизма защитили достойнствата на източното православие. Именно тогава намерили и мощите на св. Климент Римски, които даряват по-късно на папа Адриан II. В 861 г. Византия ги изпратила при аланите със същата мисия. Там те успели да покръстят дори 200 души от тях.

През следващата година извършили голяма преводаческа дейност с новосъздадената азбука, като превели “Неделно евангелие”, “Апостол”, “Псалтир”, “Молитвослов” и с тях заминали при Ростислав. Това е времето, когато Византия привлича към себе си западните славяни чрез покръстването и изпращането на Константин и Методий с техните ученици, за да има надежден съюзник в централна Европа, отвъд българите.

5. Великоморавската мисия

В този период битувала триезичната догма, според която народите имали право да се обръщат към Бога само на един от трите позволени езика: иврит, гръцки и латински. В това отношение Константинополската източноправославна църква била по-демократична и снизходителна и в стремежа си да достигне по-бързо до сърцето на западните славяни, разрешила да се преведат свещените книги на достъпен за тях език – славянския. Затова пратеничеството на Константин и Методий проповядвало всъщност в църквите на Великоморавия на непозволен от триезичната догма език. Западната римокатолическа църква също се стремяла към оказване на влияние над западните славяни. Тя отблизо следяла дейността на солунските братя и веднага установила нарушаването на триезичната догма.

Престоят на Константин и Методий във Великоморавия и Панония продължил до 867 г. На път за Константинопол те минали през Венеция, която по това време била византийско владение. Тук те били предизвикани да влязат в ожесточен диспут с привържениците на триезичната догма, като по блестящ начин доказали правотата на всеки народ да има свой език, на който да се обръща към Бога.

6. Посещението в Рим при папата

Победата на братята в полемичната схватка била известна и на папа Адриан II, който ги поканил официално да му гостуват в Рим в края на 868 г. Те успели да вземат мощите на св. Климент, за да ги предадат на папата, и направили пътуването до Рим, където били тържествено посрещнати. В църквата “Св. Мария Фатан” писмеността и книгите били тържествено осветени от главата на Римо-католическата църква, като лично ръкополижил за свещеници учениците на двамата братя, между които Климент, Наум,

Ангеларий, Сава, Горазд и др.

Междувременно Константин заболял тежко и на 14. II. 869 г. починал в Рим, тържествено погребан от Адриан II в църквата “Сан Клементе”. Петдесетина дни преди това той дал пред папата строг монашески обет и получил духовното име Кирил. Скоро след това Методий бил ръкоположен за архиепископ на славяните на Панония и Моравия в гр. Сирмиум (днес Сремска Митровица). Така той обхващал чрез дейността си един значителен район, включващ днешните земи на Унгария, Словакия, Моравия и част от Хърватско.

7. Дейността на Методий

Ръкополагането на Методий засегнало сериозно интересите на немското духовенство сред славяните от този район. Затова те продължили атаките срещу Методий и славянското богослужение в църквите. Това продължило до 870 г., когато бил призван на съд в гр. Регенсбург, където е обвинен, че проповядва в чужда епархия. В резултат на това той бил затворен в манастира “Елванген” (Западна Бавария в Германия) за две и половина години. Сведения за това се черпят от “Пространното житие на Методий”. След като бил освободен, известно време прекарал в манастира “Св. Пирмин” на о. Райхенау (в Боденското езеро), а после се завърнал във Великоморавия. Тук той имал добри условия за работа, предоставени му от княз Светополк.

Под давление на немците през 879 г. отново последвала забрана богослужението да се извършва на славянски език. Тъй като Методий не се съобразил с това, в началото на 880 г. папа Йоан VIII го извикал в Рим на съд в църквата “Св. Апостоли Петър и Павел”. Използвайки много аргументи и полемичните си качества, Методий успял да защити правото за славянско богослужение. Забраната била премахната, но за сметка на отказване от

византийската църква и подчиняване на римския католицизъм. При това положение папата разрешил отново славянската литургия, а Методий получил специална папска була с твърде големи правомощия.

През 881 г. той посетил Цариград, където бил посрещнат с големи почести от император Василий I Македонец, след което се завърнал във Великоморавия и продължил делото си до края на живота си – 6. IV. 885 г.

8. Учениците на Кирил и Методий

След смъртта му архиепископ на Великоморавия и Панония станал определеният от Методий Горазд, който не успял да парира настъплението на немското духовенство. В крайна сметка то надделяло. Горазд бил убит след жестоки мъчения, а останалите ученици на Методий били оковани и хвърлени в затвора, като някои дори били продадени в робство.

Климент, Лаврентий, Наум и Ангеларий били изведени от Велеград, съблечени голи и прогонени от страната. Според Житието на Климент от Теофилакт Охридски някои от тях успели да достигнат до Белград, където наместникът на Борис се погрижил за тях и ги отвел в българската столица. В Плиска били тържествено посрещнати от Борис и настанени в домовете на болярите Есхач и Чеслав. По-късно след като скъпите гости възстановили силите си, княз Борис им предоставил добри условия за работа и за организиране на двете книжовни средища: в Плиска, ръководена от Наум, и в Охрид, където действал Климент. И двамата развили активна дейност. Например, Климент за периода 886-893 г. успял да обучи в Охридската школа над 3500 учители, книжовници и духовници, един факт, поради който повечето от славистите считат, че Охридската книжовна школа може да се приеме като първия

славянски университет.

Контролни въпроси:

1. *Кои са Методий и Константин – произход, семейна среда и обучение?*
2. *В какви мисии участват светите братя?*
3. *Кога е създадена старобългарската азбука?*
4. *Колко вида старобългарске писмени знаци има създадени?*
5. *Какви са контактите и споровете на Константин и Методий с привържениците на триезичната догма?*
6. *Кога и къде умира Константин-Кирил Философ?*
7. *Какви писмени сведения се откриват за старобългарските първоучители?*
8. *Каква е дейността на Методий след смъртта на именития му брат?*
9. *Кои са учениците на Кирил и Методий?*